

Els reptes educatius de Barcelona: una mirada en clau d'equitat

La millora dels sistemes educatius que, com el nostre, garanteixen l'accés universal a l'educació bàsica passa inexorablement per la reducció de les desigualtats educatives

Adrián Zancajo i Alba Castejón

Dues nenes entrant a l'escola Entença, de Barcelona / ELISENDA ROSANAS

Tot i que molt sovint alguns actors i discursos insisteixen en assenyalar que Catalunya és un sistema amb resultats mediocres però relativament equitatiu, diversos estudis han mostrat, des de fa anys, que el nostre sistema té mancances importants a l'hora de garantir oportunitats educatives per a tots els infants i joves. En el cas de Barcelona, l'informe d'[Oportunitats educatives de la infància i l'adolescència a Barcelona 2018-2019](#), elaborat per l'Institut Infància i Adolescència, posa de manifest, de nou, que la majoria dels reptes educatius de la ciutat es poden formular en termes de reducció de les desigualtats.

Tot i ser conscients que l'educació a la ciutat integra un conjunt molt ampli d'àmbits i dimensions, en aquest article ens focalitzem en aquells que considerem els **tres reptes principals de la política educativa local** en l'escolarització dels infants i adolescents de 2n cicle d'educació infantil i de l'educació obligatòria, és a dir, **des de P3 fins a l'ESO**.

La segregació escolar dificulta el procés d'aprenentatge de l'alumnat amb més dificultats i afecta negativament la cohesió social

El primer dels reptes és la lluita per reduir la **segregació escolar**. Més enllà de la seva rellevància en termes de justícia social, la necessitat d'assolir una distribució més equilibrada de l'alumnat té un caire també instrumental: la segregació escolar dificulta el procés d'aprenentatge de l'alumnat amb més dificultats i afecta negativament la cohesió social. A Barcelona, tal i com es desprèn de l'anàlisi de les dades de l'informe, hi ha importants desequilibris entre l'educació pública i la concertada en l'escolarització d'alguns col·lectius especialment vulnerables.

Per exemple, a l'educació primària, l'escola pública escolaritza el triple d'alumnat de nacionalitat estrangera, el doble d'infants amb necessitats específiques de suport educatiu i quatre vegades més d'infants amb beca menjador que els centres privats concertats. La concentració d'aquests col·lectius en certes escoles i instituts **suposa una clara desavantatge per aquests alumnes i és una de les fonts principals de desigualtat del nostre sistema**. És altament preocupant, doncs, que els nivells de segregació escolar d'alguns dels districtes de la ciutat, com per exemple Horta-Guinardó, les Corts o Sants-Montjuïc, es situïn al nivell d'alguns dels municipis amb major segregació escolar de Catalunya, tal i com apuntava l'[any 2016 el Síndic de Greuges](#).

La segona de les fonts principals de desigualtat al llarg de l'educació obligatòria són les diferents trajectòries i experiències educatives de l'alumnat durant el seu procés d'escolarització, i el rol dels centres educatius en la seva configuració. En aquest sentit, mesures com la **repetició de curs o la separació**, en diferents classes, de l'alumnat d'un mateix curs segons el seu rendiment acadèmic o les seves suposades capacitats, afecten les experiències, les trajectòries i els resultats educatius dels infants i joves.

Els nois de nacionalitat estrangera i escolaritzats en centres públics tenen més probabilitat de repetir curs

De fet, com mostren les [dades de l'estudi PISA](#), el sistema educatiu espanyol té un problema important amb l'ús de la repetició: és un dels països de l'OCDE, només per sota de França i Luxemburg, amb majors taxes de repetició. En clau de desigualtats, cal dir que la prevalença d'aquestes mesures té un fort biaix socioeconòmic: per exemple, en el cas de la repetició, les dades presentades a l'informe mostren com, a Barcelona, els nois de nacionalitat estrangera i escolaritzats als centres públics tenen una major probabilitat de repetir curs, fet que afecta negativament la seva trajectòria educativa futura.

En aquest sentit, la repetició de curs, així com l'agrupament segons el nivell acadèmic dels alumnes, són estratègies que, tal i com ha demostrat la recerca, no acostumen a respondre exclusivament al procés d'aprenentatge dels alumnes, sinó que sovint són utilitzades pels centres educatius com a mecanismes de gestió d'una població escolar socioeconòmicament heterogènia. De fet, l'[evidència internacional](#) ha demostrat que a mateix rendiment acadèmic, l'alumnat de menor nivell socioeconòmic té més probabilitat de repetir que aquell de classe mitjana o alta. Aquests estudis també mostren que la repetició és una mesura que no millora el rendiment acadèmic de l'alumnat, té un cost molt elevat i afecta de manera important les desigualtats educatives.

En tercer lloc, un darrer eix de desigualtat identificat és el dels **resultats educatius**. Garantir el dret a l'educació requereix també vetllar per tal que tot l'alumnat assoleixi un nivell mínim de resultats escolars. En aquest sentit, la ciutat de Barcelona presenta algunes desigualtats importants

en relació a l'assoliment d'aquest nivell mínim de resultats. Més enllà de les importants diferències entre districtes pel que fa al percentatge d'alumnes que assoleixen les competències bàsiques de 6è de primària i 4t d'ESO, destaca la concentració d'aquests alumnes en determinants centres.

En el cas de les proves de 4t d'ESO, mentre a districtes com l'Eixample, Les Corts o Gràcia no trobem cap centre on més de la meitat del seu alumnat no superin les competències bàsiques, a Ciutat Vella el 27,3% dels centres es troben en aquesta situació, o l'11,1% al districte de Nou Barris. Evidentment, aquestes desigualtats aparentment territorials amaguen desigualtats socioeconòmiques que penalitzen especialment l'alumnat d'entorns socioeconòmics més desfavorits o en situació de pobresa.

La millora dels sistemes educatius passa inexorablement per la reducció de les desigualtats educatives

La millora dels sistemes educatius que, com el nostre, garanteixen l'accés universal a l'educació bàsica passa inexorablement per la **reducció de les desigualtats educatives**. Mostra d'això és que, més enllà dels reptes assenyalats en aquest article, qualsevol de les prioritats del nostre sistema educatiu (per exemple, reduir l'abandonament educatiu prematur o augmentar el nombre de joves que obtenen un títol d'educació postobligatòria) es pot plantejar en termes de desigualtats educatives.

Desigualtats educatives que, molt sovint, s'expandeixen i fins i tot s'originen a l'educació primària o l'ESO, com s'ha posat de manifest, de forma resumida, en aquest article. En aquest sentit, encara hi ha un ampli marge de millora en la capacitat de la política educativa, també a nivell local, per fer front a aquestes desigualtats. Tot i que iniciatives com el [Pacte contra la segregació escolar](#) a Catalunya i el [Pla de xoc contra la segregació escolar](#) impulsat pel Consorci d'Educació de Barcelona apunten en la bona direcció, una de les qüestions pendents a l'agenda política és el desenvolupament d'un marc legal que garanteixi que tots els centres finançats amb fons públics contribueixin en igual mesura a la **reducció de la segregació escolar**.

Així mateix, l'administració educativa hauria de ser capaç de donar una resposta efectiva als centres educatius, especialment a aquells que concentren majors dificultats, per tal que totes les escoles i instituts **disposin de recursos (econòmics, materials i humans) en funció de la diversitat i les necessitats del seu alumnat**. Per últim, és urgent també el desenvolupament de mesures actives d'**acompanyament als centres o de desegregació** per assegurar que tot l'alumnat assoleix un nivell mínim de resultats educatius al finalitzar l'educació obligatòria. Aquest és un requisit indispensable per garantir, de manera efectiva, el dret a l'educació i la possibilitat que tots els i les joves de la ciutat puguin desenvolupar una trajectòria exitosa a l'educació postobligatòria.

Adrián Zancajo i Alba Castejón són investigadors i participants en l'Informe d'Oportunitats Educatives a Barcelona 2018